

גלובליזציה קווירית וזכויות אדם: דנה אינטרנשיונל/אמנסטי אינטרנשיונל

אייל גרוס

הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב

במשך שנים רבות, הטרידה את ארגון אמנסטי אינטרנשיונל השאלה אם נושא זכויות גייז¹ הוא חלק מן המנדט של הארגון. האם יש להגדיר מחדש את המנדט, כך שיכלול את הנושא? קבוצה של חברי אמנסטי, שפעלה בשנות השבעים והשמונים של המאה ה-20 לקידום נושאים הומו-לסביים, ניסתה להביא לכך שמנדט הארגון יכול במפורש גם הגנה על "נטייה מינית"². ניסיונות אלו נכשלו, שכן חזרה ועלתה הטענה שמעורבות של אמנסטי בנושא עלולה לפגוע בפעילותו מחוץ לעולם המערבי. עם זאת, ב-1979 קבע אמנסטי שאנשים אשר נעצרו בשל מאבקם לקידום זכויות גייז ייחשבו לאסירי מצפון, ולכן הטיפול בהם יהיה במסגרת המנדט של אמנסטי. במהלך שנות התשעים התרחבה

* תודה מיוחדת לאנליס ריילס, שהציעה לי לראשונה לכתוב על דנה אינטרנשיונל ועל שאלת הייצוג, לעמליה זיו על ההשראה ולצביקה טריגר על שיתוף הפעולה. תודה לישי בלנק, לאורנה בן-נפתלי, לשי לביא, לאסף לחובסקי, לדוריס סאמר, לדורי ספיבק ולג'קוב פרס, על הערותיהם לגירסאות קודמות של מסה זו. הדברים הוצגו ב-1999 בכינוס השנתי של האגודה האמריקנית למשפט בינלאומי, בסדנה של המכון למחקר חדש במשפט בינלאומי, שהתקיימה בפירנצה ב-2002, ובכנס "סקס אחר 03" שהתקיים באוניברסיטת תל-אביב ב-2003. אני מודה למשתתפי הכנסים על הערותיהם המחכימות.

1 כדי להיצמד לשיח הבינלאומי בנושא, אשתמש כאן לעתים במונחים "גייז" ו"גייז", שהם המקבילים בשפה האנגלית למונח המקובל בעברית, "הומו-לסבי".

2 מעניין שבעוד שהיום הארגון פעיל מאוד בנושא, כפי שיתואר להלן, הרי לדברי אלי רמלטס, כאשר הסניף ההולנדי של אמנסטי הציע לראשונה ב-1978 לטפל בזכויותיהם של אנשים שנכלאו בשל נטייתם המינית, אחדים באמנסטי הביעו חשש שמא יצטרך הארגון לפעול גם למען "אונסי ילדים, זונות, ואחרים האשמים בהתנהגות מינית סוטה" (Remmelts 1998). כיום הארגון דוחה קישור מסוג זה. ראו, Amnesty International 1999, 32-33.

הפעילות בתחום, הודות לעקשנותן של קבוצות בתוך הארגון (Remmelts 1997; Hagland 1998). ב-1991 החליט אמנסטי להרחיב את עבודתו בתחום ולפרש את המנדט שלו ככולל, בתור אסירי מצפון, גם אנשים שנאסרו בשל היותם הומוסקסואלים. ב-1994 פרסם סניף אמנסטי בארצות הברית את הדוח המקיף הראשון של הארגון בנושא, שכותרתו לשבור את השתיקה (Amnesty International 1994). הכותרת, כמובן, רבת-משמעות.³ ב-1997 פרסם סניף אמנסטי בבריטניה גירסה מעודכנת של הדוח (Amnesty International 1997) ומאז הפיץ הארגון פרסומים נוספים בנושא. בהמשך, הכיר הארגון בכך שאנשים סובלים, בשל נטייתם המינית, מהפרות רבות של זכויות אדם שנכללות במנדט של אמנסטי, וכתוצאה מכך פעילותו בתחום התרחבה מאוד.⁴ ב-1997 קיבל הארגון החלטה להמשיך וללמוד את הנושא.

נקודת ציון חשובה בשבירת השתיקה של אמנסטי בעניין זכויות הומואים ולסביות הסתמנה בזמן ה-Gay Games (משחקי הספורט ההומו-לסביים) באמסטרדם ב-1998. הסניף ההולנדי של אמנסטי הפיק אז פוסטר נפלא על הנושא, שעוצב וצולם בידי ארווין אולף (Olaf). בפוסטר "Gay rights are human rights" מופיעה דנה אינטרנשיונל, הזמרת הטרנסקסואלית, שזמן קצר לפני שהופק הפוסטר זכתה בתחרות האירוויזיון לשנת 1998 כנציגת ישראל. כידוע, עוד קודם להשתתפותה באירוויזיון, היתה דנה לזמרת מצליחה ביותר בישראל, וגם למזוהה עם הקהילה הקווירית הישראלית, כפי שבא לידי ביטוי בהופעותיה באירועי הגאווה ובהצהרותיה הפוליטיות בנושאים הומו-לסביים (זיו 1999). בפוסטר זה, דנה אינטרנשיונל פוגשת את אמנסטי אינטרנשיונל. דנה, זמרת ישראלית-יהודייה-מזרחית, מופיעה בפוסטר כשהיא עוטה רעלה ונחזית לפתע ספק כקדושה-נוצרייה, ספק כערבייה או אפילו כפלסטינית.

מה משמעות הדבר, שדנה אינטרנשיונל מייצגת בפוסטר את זכויות

³ השוו את הכותרת "לשבור את השתיקה" עם סיסמת המאבק באידס "שתיקה = מוות". לי אדלמן ציין שסיסמת המאבק באידס מדגישה את הערך התרפויטי של דיבור, בלי לומר כלל מה צריך לומר. הקריאה נגד שתיקה איננה קריאה לפעולה, אלא קריאה לייצור שיח או טקסט נוסף. ראו Edelman 1994, 79. האם אפשר לומר דברים דומים על הכותרת "לשבור את השתיקה"?

⁴ Amnesty International 1999; 2001. נוסף על כך, יש לציין כי ב-2001 הורחב המנדט של אמנסטי והוא חל עתה גם על חופש מאפליה. למידע על הפעילות העכשווית של הארגון, ראו באתר האינטרנט המוקדש לנושא: www.ai-lgbt.org.

הגייז? מה משמעות הדבר, שהיא מייצגת את אמנסטי אינטרנשיונל? מהי המשמעות של היותה מייצגת – לפחות באירוויזיון – את ישראל? האם ייצגה דנה את ישראל באירוויזיון, או שמא ייצגה זהות קווירית (אירופית?) חוצת-גבולות?⁵ מהי המשמעות של ייצוג לאומי (באירוויזיון) בעידן הגלובליזציה?

כפי שציננה עמליה זיו (שם), דנה אינטרנשיונל מייצגת כמה סתירות: היא מייצגת את המאבק הפוליטי-גיי, ועם זאת שוללת הזדהויות מגזריות לטובת תפיסה אוניברסלית של זכויות אזרח. היא נאבקת בכפייה הדתית, אך מצהירה על נאמנותה לערכי היהדות. היא חותרת תחת אידיאל הגבריות הצינוני, אבל מבטאת רגשות פטריוטיים וגאה לייצג את המדינה. כל זאת, נוסף לפרדוקסליות של הטרנסקסואליות עצמה.

שם הבמה של דנה, יש לשים לב, הוא "דנה אינטרנשיונל". מה המשמעות של היות אדם "בינלאומי"? מהי המשמעות של להיות "בינלאומי" ובהיבט לייצג מדינה בתחרות זמר המבוססת על ייצוג לאומי של מדינות? מי מייצג את ישראל? בעבור ישראל, מהי המשמעות של היותה מיוצגת על ידי דנה אינטרנשיונל, טרנסקסואלית ששרה את שיריה בעברית, בערבית, באנגלית ובשפות נוספות?⁶ בעבור מדינה, מהי המשמעות של היותה מיוצגת על ידי ה"בינלאומי"? בעבור "המדינה היהודית", מהי המשמעות של היותה מיוצגת על ידי טרנסקסואלית שמופיעה בפוסטר של אמנסטי, ספק כפולטיניתי? בעבור זכויות ההומואים והלסביות, מהי המשמעות של היותן מיוצגות על ידי טרנסקסואלית?⁷ בעבור ארגון אמנסטי אינטרנשיונל, מהי המשמעות של להיות מיוצג על ידי ישראלית?

יש לזכור שעצם הקיום הטרנסקסואלי הוא קיום של חציית גבולות, בראש ובראשונה מגדריים. ואמנם, רבים משיריה של דנה עוסקים בחציית גבולות, בהם גבולות גיאוגרפיים (Ben-Zvi 1988). יתרה מזו, דנה עצמה, או לפחות שיריה, חצו גם את הגבולות הלא-שקטים של ישראל, והיא זכתה לפופולריות רבה בארצות ערב השכנות, בייחוד במצרים.⁸

⁵ על הקהל הגיי של האירוויזיון ועל משמעותו בהקשר להופעתה של דנה, ראו Triger 2000; Lemish (under review).

⁶ על השפה בשיריה של דנה, ראו Moriel 1998; 1999. לניתוח האסטרטגיות המוזיקליות בשירים של דנה, ראו Vancil 2000.

⁷ השוו לדין של זיו (1999) על הפרדוקס הגלום בכך שהקהילה הגייית בישראל מיוצגת על ידי טרנסקסואלית.

⁸ מעניין שבמצרים נטען שדנה היא חלק ממזימה ציונית להשתתף מינית של החברה המצרית, מזימה שאליה קשורים גם מדונה, מייקל ג'קסון ואחרים.

הייצוג של דנה אינטרנשיונל את ישראל באירוויזיון חוצה את הגבולות המקובלים של ייצוג לאומי: ישראל מיוצגת על ידי ה"בינלאומי". בשביל דנה, להיות אינטרנשיונל – קרי בינלאומית (או טרנס-לאומית) – פירושו כמובן גם חציית הגבולות הלאומיים, מלבד אלו המגדריים. במקרה של דנה, חציית גבולות הלאומיות והמיניות מתבטאת לא רק בשמה, בהופעותיה ובזהות המגדרית שלה.⁹ דנה ביטאה במפורש את ה"טרנסיות" שלה בראיונות שנערכו עמה אחרי שזכתה באירוויזיון. היא ציינה יותר מפעם אחת כי "אני מייצגת... את כל מי שרוצה להיות מיוצג על ידי". כשנשאלה על קונפליקט אפשרי בין היותה נציגת "המדינה היהודית" לבין ההתנגדות הדתית אליה, אמרה: "אני נבחרתי לייצג את מדינת ישראל, לא את מדינת היהודים, יש לנו אזרחים ערבים, אזרחים נוצרים... אני נבחרתי לייצג את כל האזרחים של ישראל, לא את המדינה היהודית".¹⁰

תשובתה של דנה היא תשובה פוסט-ציונית: דנה מייצגת את "מדינת כל אזרחיה" ולא את "המדינה היהודית". מאחר שציונות היא הלאומיות של ישראל, תשובתה של דנה היא גם פוסט-לאומית.¹¹ דנה מציעה, אם כן, לא רק טרנסקסואליות אלא גם טרנס-לאומיות. תשובתה היא גם פוסטמודרנית: דנה מייצגת, לדבריה, כל מי שרוצה להיות מיוצג על ידה. בכך היא מפרקת את הרעיונות של ייצוג וזהות במובנם המודרני. כאשר דנה מייצגת את ישראל באירוויזיון, זהו גם ייצוג של מה שלא ניתן לייצג, מה שהוא גם בפנים וגם בחוץ. ישראל היא הרי מחוץ לאירופה, אך גם בתוכה: היא משתתפת באירוויזיון, תחרות הזמר האירופית. יתרה מזו, דווקא בפורום שבו ישראל מנסה להיות חלק מאירופה, היא מיוצגת על ידי זמרת מזרחית, ששרה בעברית

ספר שפורסם במצרים מפרט תיאוריה זו. לתרגום חלקי של הספר לאנגלית ראו Al-Gayti [1995] 1999. לדין בנושא, ראו Swedenburg 1997. סווידנברג מציע פרשנות מרתקת ליחס אל דנה במצרים. כמו כן, הוא טוען שבישראל מתקיים דיון רק בשאלות הזהות המינית של דנה, תוך התעלמות מהשאלות האתניות שהיא מעלה. סווידנברג מדגיש שדנה היא רק אחת הזמרות הישראליות-יהודיות-מזרחיות ששרות גם בערבית, ושהמוזיקה שלהן חוצה גבולות ומגיעה למצרים. לדבריו, דנה היא גם ערבייה וגם יהודייה, ומכאן נובעת ההתנגדות לה במצרים: מתוך לאומיות שאינה משאירה מקום לדמות גבולית כמו דנה. ראו שם, 96–97. על דנה כחלק ממסורת של זמרות מזרחיות ראו גם Bohlman. על דנה כמתעלה בשיריה מעל לכל שפה אחת או מין אחד, ראו Moriel 1998. הדברים נאמרו בראיונות ל-CNN International, אחרי הזכייה באירוויזיון. על דנה כמציבה אתגר לציונות הנורמטיבית, ראו גם Ben-Zvi 1988.

9

10

11

ובערבית ובכך מבליטה את המימד הערבי בזהותה המזרחית.¹² מאחר שהטרנסקסואל עצמו אינו בפנים ואינו בחוץ, אינו זכר ואינו נקבה, הרי הייצוג על ידי דנה פותח אפשרויות חדשות למחשבה הן על לאומיות והן על מיניות.¹³ כפי שהפוסטר של אמנסטי מראה, דנה מייצגת קוויריות לא פחות משהיא מייצגת את ישראל. ואכן, הבחירה בטרנסקסואלית לייצג זכויות גייז היא בחירה קווירית, בגלל האופציה הקווירית שמציעה טרנסקסואלית, בייחוד טרנסקסואלית מסוגה של דנה, שאינה מתיימרת להיראות ולהתפרש כאשה ביולוגית תוך הכחשת עברה כגבר, אלא מאמצת גם את הזהות הטרנסקסואלית עצמה, ולא רק את הנשיות כזהות.¹⁴ אם כן, הבינלאומי, אולי הקוויר הבינלאומי, הוא שמייצג עתה את ישראל באירוויזיון.

הייצוג של אמנסטי על ידי דנה אפשרי רק בעידן הגלובליזציה של הפוליטיקה הגיית, או שמא נאמר לאחר תהליך הטרנס-לאומיות של הפוליטיקה הגיית.¹⁵ שלב חשוב בתהליך זה הוא הפעילות של אמנסטי בנושא זכויות גייז, בהתחשב במעמדו של הארגון (Hagland 1997). כמובן, עצם הרעיון של זהות גיית מחוץ למערב הוא עצמו תוצר של גלובליזציה. כדבריו של דניס אלטמן (Altman 1997), פוליטיקה של זהות מינית צומחת מתוך המודרניות, אך גם סוללת את הדרך לפוסטמודרניות, מאחר שהיא מחזקת את הזהות וכו-בזמן חוקרת אותה כנקודת התייחסות קבועה ומרכזית.¹⁶

הזהות הגיית המודרנית, כך טענו חוקרים, התפתחה עם עליית הקפיטליזם (D'Emilio 1993). לפיכך, אולי אין זה מפתיע שהזהות הגיית הבינלאומית תפתח עם הגלובליזציה, שהיא הגלגול הנוכחי של הקפיטליזם. כדי שדנה תוכל לייצג את הקמפיין של אמנסטי, נדרשת

12 וזאת בניגוד לעמדה הציונית, שעשתה דה-ערביזציה ליהודי המזרח. ראו שנהב 2002, 109.

13 כפי שדנה פלג (1999) מראה, פנים וחוץ מתערבבים זה בזה גם בשיריה של דנה.

14 כמובן זה, דנה היא "טרנסקסואלית נראית", או, במונחיה של סנדי סטון, "פוסט-טרנסקסואלית" (Stone 1991). על המימד הקווירי של סוג זה של (פוסט)-טרנסקסואליות, ראו Stryker 1998.

15 על הגלובליזציה של הפוליטיקה הגיית ראו Adam, Duyvendak, and Krouwel 1999.

16 עם זאת, ראו את אזהרתה של ליסה רופל מפני הבנת הגלובליזציה של זהות גיית כמפיצה את המודל המערבי של הומוסקסואליות. רופל עומדת על כך שגם בעת הגלובליזציה, המורכבות של זהויות גייות שונות בעולם אינה מתמצה במודל אחיד המבוסס על המודל הגיי המערבי (Rofel 1999).

גלובליזציה של הפוליטיקה הגיית. הגלובליזציה נדרשת כדי שדנה תופיע על מסכי הטלוויזיה בכל רחבי אירופה. פוליטיקת הזהות של דנה היא מקרה שבו פוליטיקת זהות אינה רק מודרנית, אלא גם מובילה את הדרך אל הפוסטמודרניות: העובדה שדנה מייצגת את ישראל ואת אמנסטי מעלה שאלות לגבי משמעות היצוג. כאמור, במובנים רבים, דנה מייצגת את מה שלא ניתן לייצגו. הייצוג (representation) של דנה מציג מחדש (re-presents) את הישיות השונות שאותן היא מייצגת. מעבר לכך, בפוסטר של אמנסטי, דנה מציגה את עצמה מחדש: טרנסקסואלים משתתפים בהמחשת העובדה שמגדר הוא תמיד צורה של דראג.¹⁷ בפוסטר של אמנסטי, דנה — טרנסקסואלית ובעבר מלכת דראג — לובשת מה שנראה כדראג פלסטיני, ולכן לפוסטר יש תוכן של דראג כפול. ככנס על אסכולת פרנקפורט, שהתקיים באוניברסיטת תל-אביב ב-1998, היתה דנה לרגע למוקד של מחלוקת: האם, כדרך של תרבות פופולרית ומוזיקה המונית, מהווה דנה דוגמה לפטישיזם סחורתי (Commodity Fetishism),¹⁸ או שמא היא מציעה התנגדות וחלופה חתרנית?

נדמה לי, שהבחירה של אמנסטי לצלם את דנה לפוסטר של זכויות הגייז מחזקת את האפשרות השנייה. ראו את דנה: היא חוצה את הגבול סטרייט/גיי/טרנסקסואל; היא חוצה את הגבול גבר/אשה; את הגבול יהודייה/ערבייה; ואת הגבול ישראל/מזרח תיכון/אירופה/בינלאומי. היא מביאה את הקוויריות לאמנסטי: במהלך הדיון המייגע בשאלה אם המנדט של הארגון כולל את העיסוק בזכויות גייז, היא מופיעה על פוסטר שמכריז "זכויות גייז הן זכויות אדם". היא חותרת תחת הקטגוריות היציבות של מגדר, אתניות, מיניות ולאומיות, ובאומרה שהיא מייצגת כל מי שרוצה להיות מיוצג על ידה — היא חותרת תחת עצם הרעיונות של ייצוג וזהות. היא מציגה מחדש את כל מי שהיא מייצגת. ישראל, אמנסטי וזכויות גייז, כולם מוצגים מחדש כאשר דנה מייצגת אותם. הדיבור על זכויות גייז כזכויות אדם מחייב לכאורה גלובליזציה

¹⁷ תובנה זו שואלת מן הקריאה של ג'ודית באטלר את הדראג כחושף את האופי המחקר והפרפורמטיבי של מגדר (Butler 1990). אף כי טרנסקסואליות שונה מדראג בניסיון שלה ליצור "אשה" ולא "חיקוי", דומני שבמקרים כמו זה של דנה אינטרנשיונל, לשעבר מלכת דראג וכיום אשה שאינה מסתירה את היותה טרנסקסואלית (ולכן היא "פוסט-טרנסקסואלית"), יש רלוונטיות לתובנה זו.

¹⁸ לשורשים של רעיון זה באסכולת פרנקפורט, ראו Adorno [1938] 1993. אפשר גם לבחון את הזהות הקווירית שדנה מציגה כדוגמה לפטישיזם סחורתי, מהכיוון של גישות הרואות בזהות הקווירית זהות ממוסחרת. ראו Hennessy 2000, 111–142.

— או שמא אוניברסליזציה — הן של הרעיון של זהות גיית והן של הרעיון של זכויות אדם. האוניברסליזציה של זכויות והגלובליזציה של זהות¹⁹ משמעותן קבלת שתי הקטגוריות האלה כקטגוריות אחידות וקוהרנטיות. על מוגבלותה של מסגרת ליברלית זו נשמעו ביקורות נוקבות, שעסקו בצורך להוסיף תובנות קוויריות²⁰ לשיח על זכויות גייז כזכויות אדם בינלאומיות. ביקורות אלו, שהתבססו בין השאר על ניתוח של התפתחות המשפט הבינלאומי בנושא, המחישו את הצורך בתובנות שיערערו הן על הרעיון של זהויות מיניות ומגדריות אחידות וקוהרנטיות (וכן בינאריות), והן על המסגרת ההטרו־נורמטיבית שבה עוצבה התפיסה הליברלית של זכויות האדם.²¹ הופעתה של דנה בפוסטר עושה מהלך קווירי כזה לרעיון של זכויות גייז כזכויות אדם. כאן מצוי אולי הפער בין הסיסמה הליברלית שעל הפוסטר לבין ההופעה הקווירית של דנה בו, הופעה שחותרת תחת הרעיונות של זהות אחידה, מיניות קבועה, מגדר ברור ולאומיות בעלת גבולות משורטטים, שהם חלק מהשיח הליברלי והמודרני על זכויות האדם. בעוד ששיח ליברלי־מודרני זה מתנהל בתוך מסגרת השומרת על מערכת היררכיות וגבולות בין בני אדם, דנה מציעה לנו פוליטיקה קווירית ופרפורמטיבית, שעוסקת בפירוק הקטגוריות ובחציית הגבולות. הגלובליזציה שמציעים לנו דנה והפוסטר של אמנסטי היא גלובליזציה שונה, קווירית. מובן שאל לנו לחגוג גלובליזציה זו תוך התעלמות מן הניצול, הקולוניאליזם והניאור־קולוניאליזם שמאפיינים את הגלובליזציה.²² אבל דווקא בשל הקשר בין עליית הקפיטליזם לעליית הזהות הגיית המודרנית, קשר שעליו הצביעו היסטוריונים, מעניין לראות כיצד המפגש בין דנה (אינטרנשיונל) לאמנסטי (אינטרנשיונל) ממלא

¹⁹ ייתכן שמן הראוי, בעקבות בודרייה (Baudrillard [1997] 1998), להבחין בהקשר זה בין אוניברסליזציה — העוסקת בערכים, בזכויות אדם ובחירויות — לבין גלובליזציה, העוסקת בטכנולוגיה, בשוק ובמידע. בודרייה מצביע על כך שאוניברסליזציה וגלובליזציה אינן זהות זו לזו, אלא למעשה מתנגשות זו בזו. אם נשתמש בקטגוריות של בודרייה, הרי ברור ש"זכויות" עוברות אוניברסליזציה. עם זאת, ברור פחות אם הזהות הגיית הבינלאומית היא תוצר של אוניברסליזציה, או שמא היא חלק מתהליך של גלובליזציה.

²⁰ למשל, התובנה על אופיו הפרפורמטיבי של המגדר (Cossman 2002). לדיון כללי בתיאוריה ופוליטיקה קוויריות ראו גרוס וזיו 2003.

²¹ ראו Morgan 2001; Cossman 2002; Walker 2000; Katyal 2002.

²² ייתכן גם שיהיו מי שיקראו את הפוסטר של אמנסטי, שבו מופיעה דנה כשהיא עוטה רעלה, כביטוי לקולוניאליזם ואף כטריוויאליזציה של הסבל של פלסטינים, ואולי גם של הסבל של הומואים, לסביות, ביסקסואלים וטרנסקסואלים, כתוצאה מדיכוי ומאפליה.

תפקיד בעיצוב הזהות הגיית, אך גם בחתירה תחתיה. הפוסטר, המצרף יחד את דנה אינטרנשיונל עם הסיסמה הליברלית "זכויות גייז הן זכויות אדם", מציע לנו בר־בזמן את פוליטיקת הזהות וזכויות האדם, את הפוליטיקה הפרפורמטיבית הקווירית, ואת הקשר המורכב שביניהן.

ביבליוגרפיה

- גרוס, אייל, ועמליה זיו, 2003. "בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומוריסטים ותיאוריה קווירית", מעבר למיניות: מבחר מאמרים בלימודים הומוריסטים ותיאוריה קווירית, ערכו יאיר קדר, עמליה זיו ואורן קנר, הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, עמ' 9–44.
- זיו, עמליה, 1999. "דנה אינטרנשיונל", 50 ל-48: מומנטים ביקורתיים בתולדות מדינת ישראל, ערך עדי אופיר, גיליון מיוחד של תיאוריה וביקורת: 12–13, מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד, ירושלים ותל-אביב, עמ' 401–411. פלג, דנה, 1999. "דנה אינטרנשיונל כאינטלקטואלית", לא פורסם.
- שנהב, יהודה, 2002. "יהודים יוצאי ארצות ערב בישראל: הזהות המפוצלת של מזרחים במחוזות הזיכרון הלאומי", מזרחים בישראל: עיון ביקורתי מחודש, ערכו חנן חבר, יהודה שנהב ופנינה מוצפי-האלר, מכון ון ליר בירושלים והקיבוץ המאוחד, ירושלים ותל-אביב, עמ' 105–151.
- Adam, Barry D., Jan Willem Duyvendak, and Andre Krouwel (eds.), 1999. *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics*. Philadelphia: Temple University Press.
- Adorno, Theodor, [1938] 1993. "On the Fetish-Character in Music and the Regression of Listening," in *The Essential Frankfurt School Reader*, eds. Andrew Arato, and Eike Gebhardt. New York: Continuum, pp. 270–299.
- Al-Gayti, Muhammad, [1995] 1999. *A Scandal by the Name Saida Sultan*. <http://home.online.no/~geskogse/scandal.pdf>.
- Altman, Dennis, 1997. "Global Gaze/ Global Gays," *GLQ* 3: 417–436.
- Amnesty International, 1994. "Breaking the Silence: Human Rights Violations Based on Sexual Orientation," New York: Amnesty International.
- , 1997. "Breaking the Silence: Human Rights Violations Based on Sexual Orientation," London: Amnesty International.
- , 1999. "'The Louder We Will Sing': Campaigning for Lesbian and Gay Human Rights," London: Amnesty International.

- , 2001. *Crimes of Hate, Conspiracy of Silence: Torture and Ill-Treatment based on Sexual Identity*. London: Amnesty International Publications.
- Baudrillard, Jean, [1997] 1998. *Paroxysm: Interviews with Philippe Petit*, trans. from French Chris Turner. London: Verso.
- Ben-Zvi, Yael, 1988. "Zionist Lesbianism and Transsexual Transgression: Two Representations of Queer Israel," *Middle East Report* (spring): 26–28.
- Bohlman, Philip. *The Shechinah, or The Feminine Sacred in the Musics of the Jewish Mediterranean*. <http://home.online.no/~geskogse/bohlman.pdf>
- Butler, Judith, 1990. *Gender Trouble*. New York and London: Routledge.
- Cossman, Brenda, 2002. "Gender Performance, Sexual Subjects and International Law," *Canadian Journal of Law and Jurisprudence* 15: 281–296.
- D'Emilio, John, 1993. "Capitalism and Gay Identity," in *The Lesbian and Gay Studies Reader*, eds. Henry Abelove, Michele Aina Barale, and David M. Halperin. New York and London: Routledge, pp. 467–476.
- Edelman, Lee, 1994. "The Plague of Discourse," in *Homographesis: Essays in Gay Literary and Cultural Theory*. New York and London: Routledge, pp. 87–88.
- Hagland, Paul Eenam Park, 1997. "International Theory and LGBT Politics: Testing the Limits of a Human Rights — Based Strategy," *GLQ* 3: 357–384.
- Hennessy, Rosemary, 2000. *Profit and Pleasure: Sexual Identities in Late Capitalism*. New York and London: Routledge.
- Katyal, Sonia, 2002. "Exporting Identity," *Yale Journal of Law and Feminism* 14: 97–176.
- Lemish, Dafna, (under review). "'My Kind of Campfire': The Eurovision Song Contest and Israeli Gay Men."
- Moriel, Liora, 1998. "Diva in the Promised Land: A Blueprint for Newspeak?" *World Englishes* 17: 225–237.
- , 1999. "Dana International: A Self-Made Jewish Diva," *Race, Gender and Class* 5: 110–124.
- Morgan, Wayne, 2001. "Queering International Human Rights Law," in *Law and Sexuality*, eds. Carl Stychin, and Didi Herman. Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 208–225.

- Remmelts, Ali, 1998. "Out of the Closet," in *Gay Rights: Special Edition of Wordt Vervolgd* (July/August), Amnesty International: 11.
- Rofel, Lisa, 1999. "Qualities of Desire: Imagining Gay Identities in China," *GLQ* 5: 451–474.
- Stone, Sandy, 1991. "The *Empire* Strikes Back: A Posttranssexual Manifesto," in *Body Guards*, eds. Julia Epstein, and Kristina Straub. New York and London: Routledge, pp. 280–304.
- Stryker, Susan, 1998. "The Transgender Issue: An Introduction," *GLQ* 4: 145–158.
- Swedenburg, Ted, 1997. "*Saida Sultan/ Danna International*: Transgender Pop and the Polysemiotics of Sex, Nation, and Ethnicity on the Israeli-Egyptian Border," *The Musical Quarterly* 81: 81–108. Reprinted (with revisions) in Walter Armburst (ed.), 2000. *Mass Mediations: New Approaches to Popular Culture in the Middle East and Beyond*. Berkeley: University of California Press, pp. 88–119.
- Triger, Zvika, 2000. "Music Makes the (Gay) People Come Together: Dana International's Victory in the Eurovision Song Contest and the Formation of a European Gay Community" (unpublished manuscript).
- Vancil, Chris, 2000. "Shushu, *Zumzum*, and *Sumsum*: Dana International and the Politics of the 'Other'," paper presented at the Mid-Atlantic Chapter of the Society for Ethnomusicology, May 2000, <http://chrisvancil.com/dana.pdf>.
- Walker, Kristen, 2000. "Capitalism, Gay Identity and International Human Rights Law," *Australian Gay and Lesbian Law Journal* 9: 58–73.